

Љиљана Шоп

Приповедачки објективизам

Ерих Кош: „На аутобусној станици“, Просвета, Београд 1974.

Збирка приповедака Ериха Коша „На аутобуској станици“ не би се могла сврстати под неки заједнички именитељ ни тематски нити било како друкчије, до под онај најсвеобухватнији — сликање живота. Живот у детаљу, у свакодневици, у ситним збивањима из којих понекад неочекивано проистекну крупне и неопозиве последице, полазна је тачка за све приче; у најобичнијем живљењу које гледамо свуд око нас, у најбаналнијим манифестацијама таквог живота, Кош види извор за готово научне анализе о људима и њиховим карактерима, као и за успешне синтезе.

Кошево приповедање садржи неколике константне одлике које га чине типичним и препознатљивим. У првом реду то је објективност: никада се из његових прича не издваја пишчев глас да прокоментарише збивања и да свој суд. Опредељење аутора јасно постоји, али оно следи као логичан закључак који би свако извео из обиља изложених појединости, а не као наметнута теза или поука. Доследан у реалистичком казивању Кош иде тако далеко да даје и на први поглед неважне податке, безначајне за ток саме приповетке и необичне за данашњег читаоца навикнутог да у савременој литератури многе детаље мора попржити или замислити сам.

Први контакт, присан и потпун, успоставља писац с читаоцем одмах на почетку приповедака, упознајући га са јунацима прича као при неком усменом представљању, апозицијом одмах наглашавајући (иза пу-

ног имена и презимена) занимање, титулу, узраст или неку другу квалификацију свог јунака:

„Предраг Лукић, генерални директор инжењеринг предузећа „Прогрес“ које је у Либану градило електричну централу, и нека Милена Брун, архитекта, за коју се на основу још непроверених података, претпостављало да је службеник истог предузећа, а у авиону се нашао по истом послу и на истом службеном путовању“.

(„Несрећа“)

„Пошто је цео дан провео радећи у врту, плевећи лозе и прскајући воћке, Милан Дукић, професор у пензији, одскора становник Бијеле у близини Новог, легао је рано увече, с уверењем да ће спавати дуго и добро“.

(„Лекови“)

„Вративши се кући, мали Миша Панић, ученик шестог разреда основне школе, каза мајци да за сутра треба да спреми само домаћи задатак из српског“.

(„Писмени задатак“)

„Алимпције Марковић, правни референт општинске Скулптурне Палилула, изашао је тог јутра из свог стана у не баш сјајном расположењу.“

(„Срећа“)

Улазећи тако одмах ин медиас рес, у саму суштину приче, Ерих Кош поклања велику, чак приоритетну пажњу фабули, настојећи да све бројне детаље подреди њеном главном току и да не одвајајући се од ње да комплетан портрет моралне личности својих јунака. Анализи-

рајући њихове поступке, бавећи се испитивањем промена које у људској психи изазивају безначајна или крупна збивања, Кош слика галерију типичних људи нашег времена преокупираних проблемима карактеристичним за ово доба.

У живи Кошевог искусног посматрачког ока обично су људи средњих година, на стандардан начин успели у животу, па ипак пољубљани у равнотежи најразличитијим узроцима. Ту су представници праћана у првој генерацији, везаним за село и земљу неким хистерично-ужурбаном и нездравом сентименталном љубављу (јунаци прича „Орах“ и „Брескве“), затим модерни поседници каквих таквих вила на мору у које јуре на досадна летовања са породицама (обитељ Пилић из приче „Момак са мотором“ и јунак приче „Мајстор“), мушкарци у подмаклим годинама кад им се чини да би их у живот могли вратити још само лепе, младе девојке („Несрећа“, „На аутобуској станици у Секондиљану“). Сви Кошеви јунаци средњих година имају неке заједничке црте: вечно некуд журе и нешто стичу, а у основи се све то показује беомислено и у суштини се досађују, сви имају проблема са стасалом децом коју не разумеју, сви су се удаљили од својих брачних другова и за кућу су везани само навикама и потребом за материјалном сигурношћу, и сви страствено желе да им се у животу догоди нешто изузетно што би их избавило из монотоније. Окорели у свакидашњици, носе запрету, дубоко у себи и једну романтичну црту, неизживљену и спутану, па ипак присутну и спремну да оживи, макар у пустом маштању.

Ни млади људи са својим специфичним проблемима нису туђи Кошевом перу. Од малишана који још дрхте пред родитељским крутим ауторитетом (дечак из приче „Брескве“ или онај из „Писменог задатка“), преко почетника у животу који тек постају свесни себи и своје телесности, а по сваку цену желе живети друкчије, узбудљивије од својих родитеља (јунакиња приче „Лептирица“ или Ана из „Момка са мотору“), до

необично и симболично датог јунака последње наведене приче, који кроз живот иде тромо, несвестан своје велике физичке лепоте, али горд на своје сиромаштво и у том погледу морално чврст и непоколебљив, млади су честа тема којој се Кош сигурно и надахнуто враћа. О њиховом сукобу са старијима и светом уопште Кош говори мирно, на основу чињеница, без потребе да од тог природног и сталног рата прави драме, још мање трагедије. Живот ће их сам вратити у колосек, научити их стрпљењу, па и покорности, заправо, полумити им крила, али то је нужност и тако је треба прихватити, гласи наметљива пишчева порука.

Жене су ређе јунаци Кошеве прозе, и дате су најчешће посредно. Обично писац инквистира на једној њиховој особини која му се у датом тренутку учини занимљива или типично женска. Између бројних средовечних жена које су говорљива и не баш много занимљива пратња мушкараца, издвајају се два женска лика: Милена Брун из приповетке „Несрећа“, предмет и жртва једне друге и не много срећне љубавне везе, тактична и пожртвована до самог краја. Занимљив је широк распон у ком је писац прати од младе, лепе, самоуверене девојке, преко зреле и искусне жене, до помало екзотичне „старе цуре“, да би трагедија истакла опет њену основну карактерну црту: велику несебичност и хуманост. Друга је јунакиња приповетке „Шешир“, приче којој, и по временском критерију и по извесном модерном начину на који је писана, нема места у оквирима ове збирке. Безимена жена после првог бомбардовања Београда шета разрушеном улицом и из једног излога једноставно, типично женски, одабере шешир па крене даље, у предвечерје глов ваздушних напада, и то је све, уз евентуалну нигде неказану констатацију да жена остаје жена увек, па и у доба највећих катастрофа човечанства.

Кошева повремена уопштавања, и својења групе људи на основу неке одабране појединости у посебну категорију, занимљив су феномен у његовом

приповедању. Од врло реалистичких и конкретних група (нпр. мајстори, шинтери, радозналци који уживају у делењу савета) таква се уопштавања крећу до интересантних, али и бизарних, нигде забележених категорија („Отмене неговане даме у црним персијанерима“) које у детаљима делују реалистично и уверљиво, а у целини не остављају такав утисак. Али снага Кошевих аргумената успева да надвлада читаочево животно искуство, те смо на крају spremni да поверујемо како сваки град има своје многобројне „отмене неговане даме“ и то управо у црним персијанерима, и првобитан утисак конструкције готово се сасвим губи.

Место радње (мада та Кош доследно увек саопштава и подцртава понављањем) само је случајан декор за причу, реалност која није ни битна ни одлучујућа, већ представља неопходно поприште на ком ће људи, понесени дубљим мотивима, испољавати своје особине, одређивати себе у односу на друге, или се сукобљавати са другима, а најчешће са собом. Зато ова проза нема у себи ничега што би и поред честих конкретизи-

рања сликало типичан Београд, његову околинину, или поједина места на Јадрану (где се најчешће одвија радња ових приповедака), нити простор добија битнију улогу у непрекидном трагању за трансформацијама човека и његове психе. У центру причања увек остаје човек који се манифестује кроз конкретне поступке, а низ његових поступака даје коначну слику о његовом карактеру.

Кошев приповедачки свет је осебујан и потпун. Он га по вољи може дограђивати и досликавати, уносити у њега нове детаље на обилје већ постојећих, а да то не наруши јасну и складну целину створену досадашњим радом. Увек ће вредности Кошеве прозе бити једноставан стил и језик у ком нема никаквих артистичких средстава ни манира, објективност, реалистичка сликовитост, бројност готово новинарски забележених података, а из таквог збира облика настаће трајна, универзална слика о људима и животу, истинит мозаик богат психолошким нијансирањем, чију дубину и мудрост нико не може порећи нити је довести у сумњу.

ПРОЗА
ОКТОБРА